

וכיון שאמרה תורה "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבוא להם בקהל ה'", אנו לומדים מכאן שהדור הראשון והשני [של גרים] של אדומי ומצרי לא יבוא להם בקהל ה', בין זכרים ובין נקבות.

ואם באו בקהל ה', עברו באיסור עשה, דקיימא לן: לאו הבא מכלל עשה – עשה.

דהיינו, איסור שאתה לומד אותו בלימוד של "מכלל הן אתה שומע לאו" – אינו אלא איסור עשה, ואינו איסור לאו ללקות עליו.

ומפרשת הגמרא: **איכא בינייהו: חיבי ל-א עשה מצרי ואדומי** – מצרי ואדומי [דור ראשון ושני] שאנסו או פיתו בת ישראל, או ישראל שאנס או פיתה מצרית ואדומית – אם יש בהם קנס.

כי לפי הדרשה "אשה שיש בה הויה", יש לנערות אלו קנס, היות ואף לרבי עקיבא קדושין תופסין בחייבי עשה. ואילו לפי דרשת "אשה הראויה לקיימה", אף לאלו אין קנס, היות והיא אשה שאינה ראויה לקיימה לבועל.

ועדיין מקשה הגמרא לדעת רבי ישבב:

הניחא לרבי ישבב – אי לאפוקי [לחלוק ולהוציא] מדרבי סימאי קאתי!

אם נאמר, שאף על פי שאמר רבי ישבב "כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר", לא נתכוין לומר שכל האסורות בביאה – ואפילו חייבי עשה – הולד מהן ממזר, כי לא בא רבי ישבב אלא לחלוק על רבי

דתניא: רבי סימאי אומר: מן הכל – ואפילו מחייבי לאוין – עושה רבי עקיבא ממזרין [ואין קדושין תופסין בה], חוין מאלמנה לכהן גדול, שאף על פי שהיא אסורה עליו בלאו, אם בא עליה אין הולד ממזר [וקדושין תופסין לו בה] –

שהרי אמרה תורה גבי כהן גדול באלמנה: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה] לא יקח", וסמך לו הכתוב: **"ולא יחלל"** זרעו בעמיו" –

ובא הכתוב ללמד: רק חילולין [בנים חללים] הוא [הכהן הגדול או ההדיוט הבאים על אשה הפסולה לכהונה] – **עושה בזרעו.**

ואין הוא **עושה ממזרין** מזרעו. (12)

וממשיכה ודנה הגמרא:

ולרבי ישבב – החולק על רבי סימאי – דאמר:

בואו ונצוה על עקיבא בן יוסף [הוא רבי עקיבא] על שהוא מרבה ממזרים בישראל חינם, שהיה אומר רבי עקיבא: כל שאין לו ביאה בישראל – ואפילו אלמנה לכהן גדול – הולד ממזר.

אם כן לשיטתו של רבי ישבב, חוזרת הקושיה למקומה: **מאי בינייהו!?**

כתוב בתורה [דברים כג ח ט]: "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא. לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. בנים אשר יולדו להם, דור שלישי, [אחר גירות הסב] יבוא להם בקהל ה'".

12. בחזון איש [אהע"ז טו יח] כתב לפרש את הדרשה, שבמזר לא שייך ענין של פסול

מלבוא על אלמנה גרושה חללה וזונה; הרי הוא אסור גם באיסור עשה לבוא על אשה בעולה. שנאמר בכהן גדול: "כי אם בתולה מעמיו יקח אשה". וללמד בא הכתוב, שיקח בתולה ולא בעולה. ועוד אמרה התורה "והוא אשה בבתוליה יקח".

וכהן גדול שעבר ובא על בעולה, הרי הוא עובר באיסור עשה.

איבא בינייהו חייבי עשה של איסורי כהונה, דהיינו, **בעולה לכהן גדול**.

שאם כהן גדול אנס או פיתה נערה בתולה לאחר שכבר נבעלה על ידי אדם אחר [אך נשארה בתולה לאחר בעילתו],⁽¹⁾ הרי היא אשה ש"אינה ראויה לקיימה לו", ועובר עליה בעשה.

אך היא "אשה שיש בה הויה", היות שקדושין תופסין לו בה אפילו לרבי ישבב, וכדמפרש טעמא ואזיל.

סימאי, שהיה מוציא חייבי לאוין של כהונה מן הכלל, לכן בא לומר רבי ישבב כי אף חייבי לאוין הללו בכלל, אבל מחייבי עשה אין הולד ממזר –

שפיר, לא תיקשי לרבי ישבב מאי בינייהו, היות ובחייבי עשה מודה רבי ישבב שאין הולד ממזר אפילו לרבי עקיבא.

אלא, אי רבי ישבב לא בא לחלוק על רבי סימאי, אלא **טעמא דנפשיה** הוא דקאמר [מימרא של עצמו הוא אמר, ללא התייחסות לרבי סימאי]:

ולדעת רבי ישבב, סובר רבי עקיבא כי אכן **כל שאין לו ביאה בישראל – הולד ממזר, ואפילו חייבי עשה**.

אם כן, **מאי בינייהו** של שני הטעמים, והרי בין כך ובין כך אין בה תפיסת קידושין!?

כהן גדול, מלבד שהוא אסור באיסור לאו

יכול עתה לשאתה לאשה, כי אף אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא הכהן הגדול, כיון שבשעה שהוא בא לשאתה לאשה, היא בעולה ולא בתולה.

ובאופן זה תיתכן הנפקא מינה בין דרשת "אשה הראויה לקיימה" ל"אשה שיש בה הויה".

והאחרונים כתבו לבאר את שיטת רש"י שנדחק לפרש את הסוגיא בבעולה שלא כדרכה, ולא פירש כמו רבינו חננאל, על פי החקירה שזכרה בהערה לעיל, אם סיבת המיעוט מן הקנס [לדעת התנאים שבברייתא] היא משום שאי אפשר לקיים בה מצות "ולו תהיה לאשה", או שהיא גילוי בדין חיוב קנס, שכל הבא על אשה שהיא אינה ראויה לקיימה או שאין בה הויה, אין היא אשה שחייבים עליה קנס.

"חללות", היות והמזר מחולל מהכהונה הוא. ומכאן הוכיח כשיטת הסוברים שממזר כהן הרי הוא כזר לכל דבריו.

1. א. הוקשה לרש"י: האיך יתחייב הכהן הגדול קנס על הבעולה, והרי אין קנס אלא למי שאנס או פיתה את הבתולה!?

וביאר רש"י, שאנס או פיתה אשה שנבעלה תחילה לאדם אחר שלא כדרכה, ועדיין בתולה היא ובת קנס היא, אלא שלענין איסור בעולה לכהן גדול, אף מי שנבעלה שלא כדרכה, אסורה לו.

והתוספות הביאו בשם רבינו חננאל לפרש, שלא אנס בעולה אלא בתולה. אלא, שמחמת בעילתו הזאת, שהיא נעשית בה בעולה על ידי עצמו, שוב אין היא ראויה לקיימה לו, שאינו

ודנה הגמרא:

אמר רב חסדא: הכל — שמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא — מודים, בבא על הנערה שהיא נדה, שמשלם קנס ואף שביאתה אסורה באיסור כרת.

כי למאן דאמר אין חייבין קנס אלא על אשה שיש בה הויה, הרי הא, נדה, נמי יש בה הויה, לפי שהקדושין תופסין בנדה אף על פי שביאתה אסורה בחיוב כרת.⁽²⁾

ולמאן דאמר אין חייבין קנס אלא על אשה הראויה לקיימה, הא, נדה, נמי אף על פי

ומאי שנא בעולה לכהן גדול, שעל אף שהיא אסורה עליו באיסור עשה, קידושין תופסין לו בה, משאר חייבי עשה, שלפי רבי ישבב אין קדושין תופסין לו בה? —

משום דחוח ליה איסור הבעולה לכהן גדול — איסור עשה שאינו שוה בכל. שהרי איסור זה אינו נוהג אלא בכהן גדול בלבד. ולכן, לכולי עלמא קדושין תופסין לו בה.

זונה, ושלא כרבי אלעזר, הסובר שעשאה זונה ונאסרה לכהן בלאו דזונה.

וכתבו האחרונים [ראה "הערות" להגרי"ש אלישיב], שמש"י מוכח, שפנוי הבא על הפנויה אפילו באונס, עשאה זונה. שאם לא כן, הרי משכחת לה אפילו לרבי אלעזר, בכהן גדול שבא על בעולה שנבעלה באונס לאחר, שהיא אינה זונה.

והעיר הגרי"ש אלישיב, אם כן, לא משכחת לה לרבי אלעזר כהן שיתחייב קנס ואפילו באונס, שהרי נעשית זונה בביאתו הזאת, ושוב אינה ראויה לקיימה. ומזה הוכיח כסברא דלעיל, שאם היא ראויה לקיימה בשעת ביאה, אין חסרון במה שהיא נעשית אינה ראויה לקיימה בביאה זו, ראה שם.

ולדעת התוספות, שאף מי שאינה ראויה לקיימה על ידי ביאה זו אינה בכלל קנס, יש לומר שרבי אלעזר לא יסבור כהני תנאי, אלא כמשנתנו שאף מי שאינה ראויה לקיימה, הרי היא חייבת קנס.

2. הטעם הוא, משום שנאמר: "ותהי נדתה עליו". ו"תהי" לשון הויה של קדושין הוא. גמרא ורש"י יבמות מט ב.

וביארנו בדעת רש"י שהוא סובר כצד השני, ולפי זה אשה שבעת האונס או הפיתוי היא אשה הראויה לקיימה, אף אם מיד על ידי האונס או הפיתוי שוב אינה אשה ראויה לקיימה, ואי אפשר לקיים בה מצות "ולו תהיה לאשה", מכל מקום לא נתמעטה מקנס, שהרי בשעת האונס היתה אשה הראויה לקיימה.

וסובר רש"י שכהן גדול הבא על הבתולה הרי הוא חייב קנס לכולי עלמא, ולכן פירש רש"י שכבר היתה בעולה בשעת האונס או הפיתוי.

וראה בשיטה מקובצת בשם שיטה ישנה, שהקשה על רש"י, הרי מיד שבא עליה עשאה חללה, והרי היא אסורה בלאו, ואם כן, "אין בה הויה"! ותירץ: יש לומר כיון שבשעה שבא עליה הוה ליה בגוה הויה, אע"ג דלאחר גמר ביאה אין בה הויה, חייב בקנס. וסברא זו היא סייעתא לדברים הנזכרים [ראה בכל זה במשנה למלך איסורי ביאה יח ב, קובץ שעורים וקונטרס יונת אלם סימן א].

ג. עוד ביאר רש"י, כי אף על פי שכבר נבעלה האשה תחילה לאחר, מכל מקום אין היא אסורה על הכהן הגדול רק בעשה דבעולה ואין היא אסורה עליו בלאו דזונה. כי קיימא לן "פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות לא עשאה

שביאתה אסורה, ראוייה היא לקיימה תחתיו.⁽³⁾

ועתה באה הגמרא לבאר כי עוד באה משנתנו, המחייבת קנס למי שבא על חייבי כריתות, להוציא:

ולאפוקי משיטתו דרבי נחוניא בן הקנה, שהיה פוטר מדין "קם ליה בדרכה מיניה" את המתחייב ממון עם חיוב כרת כאחד.

ולפי שיטתו מנצא שהבא על חייבי כריתות אינו חייב קנס!⁽⁴⁾

דתניא: מי שהתחייב שני עונשים בעת ובעונה אחת, האחד כרת והשני ממון, כגון מי ששרף את הגדיש של חברו ביום הכיפורים, שחייב כרת על ההדלקה של האש, וחייב לשלם לחברו ממון על שהזיקו בשריפת הגדיש —

לשיטתם, שכן נחלקו רש"י ותוספות [ראה פסחים כט א ובתוספות כאן ל ב] בחייבי כריתות שוגגין — לרבי נחוניא — אם הם פטורים מממון כשם שחייבי מיתות שוגגין פטורים, ולרש"י חייבי כריתות שוגגין אינם פטורים, ואם כן אין ללמוד מדברי רב חסדא דלא כרבי נחוניא, שהרי תמצא בא על הנדה שהוא חייב קנס אפילו לרבי נחוניא, וכגון שבא עליה בשוגג שלא ידע שהיא נדה, ולכן פירש רש"י שמן המשנה מוכח דלא כרבי נחוניא, ומשום שבמשנתנו שנינו "אף על פי שהן בהכרת" והיינו במזיד, וכן כתב רעק"א בתוך הדברים בדרוש וחדוש לקמן ל ב על רש"י ד"ה אי דלא.

ב. הקשו התוספות על רש"י: מנין שמשנתנו אינה סוברת כרבי נחוניא בכל שאר כרת שהוא פוטר מממון? והרי יש לומר שקנס שאני, היות וריבתה תורה חייבי כריתות לקנס, וכמבואר לעיל בגמרא!

ויישבו בשם רשב"א, שבהכרח אין משנתנו סוברת כרבי נחוניא, כי אם הכתוב בא לרבות שכרת לא יפטור משום קלבדר"מ, אם כן ממילא אף מיתת בית דין לא תפטור, היות ולרבי נחוניא — הלומד מן המקראות שכרת שוה למיתה — יש להשוות את הכרת עם המיתה לכל ענין, ואף לענין קנס, ואילו שיטת משנתנו היא, שהבא על חייבי מיתות אינו חייב קנס, וכמבואר במשנה

3. א. יש מבארים את דברי הגמרא על פי מה שכתב הגרי"ז [במכתבים בסוף ספר חידושי מרן רי"ז הלוי, עמוד אחרון]: "נדה לא רק דתפסי בה קדושין, רק גם בעיקר איסורה ועצם החפצא שלה לא דמיא לשאר עריות וחייבי לאוין, דאין איסורה שייך כלל לליקוחין ונשואין, רק מעשה הביאה בשעתה אסורה. וכמבואר ברמב"ם פרק יח מאיסורי ביאה דהיינו טעמא דלא נעשית זונה, משום שאינה בכלל אשה האסורה להנשא לו. מה שאין כן בשאר עריות וחייבי לאוין כמבואר בדברי הרמב"ם שם".

ראה מה שכתב שם על פי זה לענין יבום; ועל פי דבריו מתבארים דברי הגמרא שהנדה חשובה "אשה הראויה לקיימה", ואינה כשאר עריות וחייבי לאוין.

ב. ואולם לשון הריטב"א בסוגייתנו הוא: "הא נמי יש בה הויח, פירוש, מכל מקום קדושין תופסין בה, וראויה היא לקיימה כשתטהר". ויש שהעמיסו ככוונתו כדברי הגרי"ז, ואולם פשטות דבריו נראה שכוונתו היא, היות ותהיה ראויה לקיימה לכשתטהר.

4. נתבאר על פי שיטת רש"י; והתוספות מפרשים, שדברי רב חסדא — בבא על הנדה שהוא משלם קנס — הן לאפוקי מדרכי נחוניא, ראה דבריהם.

א. וכתב הפני יהושע שרש"י והתוספות

ענוש יענוש [הנוגף בתשלום דמי הולדות לבעלה] כאשר ישית עליו בעל האשה, ונתן בפלילים".⁽⁶⁾

מלמד הכתוב שאמר "ולא יהיה אסון", שאם אכן יהיה אסון באשה, שתמות כתוצאה מהמכה שהכה אותה, ויתחייב אז הנוגף מיתה כדין רוצח, אז לא יענוש הנוגף בדמי הולדות.

אף יום הכפורים, כשהדליק בו את הגדיש של חבירו **מתחייב בנפשו** כרת לשמים, ופטר מן התשלומין של הגדיש, כמו בשבת.

ומפרשת הגמרא: **מאי טעמא דרבי נחוניא בן הקנה**, הסובר שאף כרת פוטר מממון כמו מיתה?

רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים, שהוא חייב בו כרת אם הדליק את הגדיש, **כשבת** שהוא חייב בו מיתת בית דין על הדלקת הגדיש — לגבי הפטור מחיוב תשלומין על הנזק לחבירו בשריפת הגדיש⁽⁵⁾ —

מה כמו שבת, כשהדליק בה את הגדיש, הרי זה **מתחייב בנפשו** מיתת בית דין על הבערת האש, ולכן פטור הוא מן התשלומין על הנזק של הגדיש שגרם לחבירו —

שהרי קיימא לן שהמתחייב בעת ובעונה אחת במיתתה החמורה ובממון הקל, אין הוא נענוש אלא בעונש החמור [קם ליה בדרבה מיניה].⁽⁷⁾ והוא נלמד ממה שאמר הכתוב "וכי ינצו אנשים, ונגפו אשה הרה, ויצאו ילדיה, ולא יהיה אסון [באשה, שלא מתה מהמכה שנגפו אותה, אלא רק הפילה את עובריה]

הבאה.

ג. ובתוספות ישנים [וראה מהרש"ל ומהרש"א] יישבו, שאם תמצי לומר שמשנתנו סוברת כרבי נחוניא, מנין שכוונת התורה לרבות אף חייבי כריתות, והרי י"ל שלא ריבתה התורה בריבוי שני אלא יבמה לשוק שאין קדושין תופסין בה, אבל חייבי כריתות שיש טעם לפוטרם מן הקנס גם משום קלבדר"מ מנין שאף אותן ריבתה התורה, ובהכרח שאין משנתנו סוברת כרבי נחוניא.

ד. ורבינו עקיבא איגר ביאר את קושיית התוספות, דקשיא להו, כיון שיש לפרש את הריבוי ללמד שאין צורך בתפיסת קדושין, ואפשר גם לפרש שהוא בא לחייבי כריתות כגון נדה שקדושין תופסין בה וללמד שאין אומרים קלבדר"מ, הרי ממילא מתרבה הכל כי אמרינן שקולין הן, ויבואו שניהן, דהי מינייהו מפקת,

זזה הוא שהקשו התוספות שמא משנתנו כרבי נחוניא, ומשום ריבוי חייב הוא קנס אף כשנתחייב כרת.

5. בטורי אבן מגילה ז ב ד"ה רבי נחוניא נתקשה בלשון הברייתא, שהיה לו לומר: רבי נחוניא בן הקנה היה עושה חייבי כריתות כחייבי מיתות בית דין לתשלומין ולמה לו להזכיר שבת יום הכפורים!?

וראה ישוב לזה, באותיות דרעק"א למסכת מגילה, הובא כאן בליקוטים הנדמ"ח.

6. כתבו האחרונים לפרש את לשון הכתוב "ונתן בפלילים" שפירושו "על פי הדיינים", על פי המבואר [ראה בבא קמא ע ב ובבא מציעא צא א ברש"י ובתוספות], שאין "קם ליה בדרבה מיניה" פוטר מן הממון אלא בידי אדם, שאין

מתקיף לה רב ארא בר אהבה על הגזירה שוה:

ממאי דכי מזהר להו יעקב לבניה, מנין שכוונת יעקב באומרו "לא ירד בני עמכם, וקראהו אסון" היא להזהיר אותם על אסון של צינים ופחים [קור וחום],⁽⁹⁾ דבידי שמים נינהו, עד שאתה למד מפסוק זה לאסון בידי שמים!?

והרי דילמא נתכוין יעקב להזהיר על אסון של אריא ונגבי [טריפת אריה וגונבי נפשות], דבידי אדם נינהו.

כלומר: שניהם אינם בידי שמים [וגנבי, בידי אדם הוא],⁽¹⁰⁾ ולא תלמד לרבות אסון בידי שמים לפוטרו מן התשלומין!?

כי נאמר "אסון" בידי אדם, "ולא יהיה אסון ענוש יענוש",⁽⁷⁾ ומשם אנו לומדים לפטור חייבי מיתות בית דין מן התשלומין.

ונאמר "אסון" בידי שמים, אצל יעקב, שאמר לבניו [בראשית מב לח]: "ויאמר לא ירד בני [בנימין] עמכם, כי אחיו מת והוא לבדו נשאר, וקראהו אסון [כגון קור וחום, הכי סלקא דעתין] בדרך אשר תלכו בה"⁽⁸⁾ —

והרי זה מלמד בגזירה שוה:

מה "אסון" האמור בידי אדם דהיינו מיתת בית דין פטור מן התשלומין.

אף "אסון" האמור בידי שמים — כרת ומיתה בידי שמים — פטור מן התשלומין.

8. נתבאר על פי רש"י שכתב "אסון בידי שמים, וקראהו אסון"; ואלם מצינו לשון אסון בידי שמים באותו ענין בפסוק קודם [מב ד] "ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב את אחיו כי אמר פן יקראנו אסון", ועוד אחר פסוק זה [מד כז — כט] "ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי. ויצא האחד מאתי ואומר אך טרוף טרוף ולא ראיתיו עד הנה. ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאולה"; וראה היטב בהערות הבאות בשם החת"ם סופר ואחרים.

9. פירש רש"י במסכת עבודה זרה ג ב: צנים, צנה; פחים, חולי הבא על ידי חום, כמו [שיר השירים ב] "עד שיפוח היום".

10. שיטה מקובצת ד"ה דילמא בשם שיטה ישנה.

בית הדין מחייב אותו, אבל אינו יוצא ידי שמים עד שישלם, וזה הוא שאמר הכתוב "ולא יהיה אסון, ונתן בפלילים". הא אם יהיה אסון, אז לא יתן בפלילים, דהיינו על פי הדיינים, אבל מעצמו, יתן אף אם יהיה אסון.

7. בפשוטו כוונת הגמרא היא, היות ואמר הכתוב "ולא יהיה אסון" דהיינו שלא תמות האשה על ידי הנוגף, אם כן מבואר שהכתוב מדבר באסון שבידי אדם.

אבל רש"י לא פירש כן, שכתב בד"ה אסון בידי אדם "ולא יהיה אסון דמשמע במיתת בית דין, למימר, דהיכא דליכא מיתת בית דין משלם דמי ולדות", הרי שרש"י מפרש אסון בידי אדם דהיינו מיתת בית דין, וכדברי רש"י פירש הרמב"ן בעמוד ב' מתוך הכרת הסוגיא שם, וביאר שלפי רבי נחוניא אין הפירוש "אסון ממש" אלא "דין אסון" דהיינו מיתת בית דין, ראה שם וברשב"א, וראה עוד מה שכתב בשיטה ישנה שם.

כלומר: וכי גזירת מלך הם, עד שאתה קורא להם "אסון בידי שמים"?!?

והתניא: **הכל בידי שמים**, כל פורענות הבאה על האדם גזירת מלך היא, **היך מצנינים פחים**, שפעמים באים על האדם בפשיעתו, ולא גזר הקב"ה פורענות עליו.

שנאמר: "צנינים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם" (12)

ואם כן, אין להחשיב "צנינים ופחים" כאסון בידי שמים, אלא כאסון בידי אדם, ותיקשי לרב אדא!?

ותו תיקשי לרב אדא: וכי **אריא וגנבי בידי אדם נינהו**, ואיך הם באים מגזירת מלך?! (13)

ומשנינן: מכל מקום, יש לך ללמוד מפסוק זה אף על אסון בידי שמים.

כי **אטו**, האם **יעקב** אבינו רק **אהא** — על אריא וגנבי שאינן בידי שמים — הוא **דאזהר**, ואילו **אהא** — על צינים ופחים שבידי שמים הן — **לא אזהר יעקב**!?

והרי ודאי **שיעקב על כל מילי אזהר**, כי לכל האסונות חשש יעקב, ובכללן אסונות בידי שמים. ולכן נתרבו אף אסונות בידי שמים מ"אסון אסון" (11).

ותמהה הגמרא על דברי רב אדא בר אהבה:

וכי **צנינים פחים** כשהם באים על האדם "**בידי שמים**" **נינהו**?

אריה, שאינה נקראת אסון "בידי שמים". וראה מה שכתב בפני יהושע.

ואחרים ביארו על פי הכתוב [מב לן] "ויאמר אליהם יעקב אביהם: אותי שכלתם, יוסף איננו, ושמעון איננו, ואת בנימין תקחו, עלי היו כולנה. ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון". ומסתמא נתכוין יעקב שיקרה אסון לבנימין כמו שקרה ליוסף או לשמעון, והיינו "אריא וגנבי", דיוסף נטרף לפי דעתו של יעקב, ואת שמעון "גנבו" אדוני ארץ מצרים, וראה חולין זה ב על הפסוק הזה, ובדברי המצפה איתן כאן.

12. לפי פשוטו משמעות המקרא הוא להיפך מדברי הגמרא, וכמו שפירש רש"י במשלי [כב ה]: **צנים פחים** [בדרך עקש], לשון גודדים ולסטים; צנים פחים הם טמונים ברכי המעקש דרכיו כלומר יטורים מוכנים לו, שומר נפשו ירחק מהם, שמיישר מעשיו ינצל מהם.

13. כתב המהרש"א, שלא היה צריך להביא

11. כתב החת"ם סופר [חידושים משנת תקסב ד"ה אטו] לבאר את סברת המקשן וסברת התרצן, שהמקשה סבר כי מאחר שאמר יעקב "כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון", מוכח שחשש יעקב שמא ימות כמו יוסף. וכיון שלפי דעתו של יעקב "טרף טורף יוסף", אם כן מסתמא נתכוין שימות אף בנימין כמו יוסף, ואין זה בידי שמים. והתרצן תירץ לו שיעקב חשש גם משום שאמו מתה בדרך [וכמו שכתב רש"י בחומש פרק מד פסוק כב על הפסוק ועזב את אביו ומת, אם יעזוב את אביו, דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו בדרך מתה], ויש כאן חזקה של שתי פעמים על מיתה בדרך. ורחל הרי מתה על ידי מקרה שמים. ונמצא שחשש יעקב הן מטריפה כמו יוסף שאינו בידי שמים, והן מיתה כמו של רחל שהיא בידי שמים. ונמצא. דאכולי מילי אזהר.

[ומבואר מדברי החת"ם סופר, שמיתת רחל, שהיתה על ידי לידת הולד, וכמו שאמר הכתוב [בראשית לה טז] "ותלד רחל ותקש בלדתה", נקראת אסון בידי שמים, ואינה כמו טריפת

ב. ומי שנתחייב שריפה, על ידי יציאת עופרת רותחת אל תוך גרונו. סופו שהוא –

או נופל בדליקה.

או נחש מכישו, וארס הנחש שורפו.

ג. ומי שנתחייב הריגה בסייף, סופו שהוא –

או נמסר למלכות, והן מתיזין את ראשו בסייף, כמנהגם.

או ליסטים באין עליו, והן ממיתין אותו בסייף, כמנהגם.

ד. ומי שנתחייב חנק. סופו שהוא –

או טובע בנהר, ומיתתו באה על ידי חנק.

או מת בפרונכי [מחלת האסכרה] שהיא חונקתו בגרון מבפנים.⁽²⁾

הרי מבואר שארי הבא על האדם, הוא במקום סקילה, וגנבים הבאים על האדם הוא משום שנתחייב סייף, ולכן לסטים [גנבי] באים עליו, ואם כן אלו הן בידי שמים.

והאמר רב יוסף, וכן תני רבי חייא בברייתא:

מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שבטלו מנהרין, ארבע מיתות לא בטלו.

ותמחה הגמרא לפני שהיא ממשיכה להביא את דברי הברייתא:

וכי לא בטלו ארבע מיתות בית דין?! הא בטלו להו כאשר הפסיקו הסנהדרין לדון אותם!?

ומבארת הגמרא: אלא, כך יש לשנות את הברייתא:

ל-ב דין ארבע מיתות – לא בטלו.

כלומר, עונש הדומה לארבע מיתות לא בטל.⁽¹⁾ והיינו:

א. מי שנתחייב סקילה, ומן הדין יש להפילו מגג בית הסקילה שהיה גבוה שתי קומות, הרי סופו שהוא –

או נופל מן הגג, ונהרג מהנפילה.

או חיה מפילה אותו על הארץ, ודורסתו [הורגתו בדריסה].

עד הוא דייך הוא בעל דין.

ב. הקשו התוספות: הרי רואין אנו כמה עבריינים ועובדי עבודת כוכבים שמתים על מטרותיהם! ? ויש לומר, שעל ידי תשובה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל לגמרי. או שיש זכות שתולה לו, ואינו נפרע ממנו בחייו.

2. המאירי ביאר שהם בועות הנעשות בגרונו של אדם וחונקות אותו.

ממרחק לחמו, כי ממימרא זו עצמה "הכל בידי שמים" משע שאף אריא וגנבי בידי שמים הן, אלא שבברייתא שמביאה הגמרא נמצא הדבר מפורש יותר, וכן הוא בשיטה מקובצת בשם שיטה ישנה.

1. כתב המאירי: לעולם יזהר אדם מן העבירות, ואל יקל ראשו להיות בטוח בעשייתם, אם מצד שאין שם עדים אם מצד שאין בית המקדש קיים וכלו הסנהדרין ועונש בית דין בטל, שמכל מקום דין שמים במקומו עומד, הוא